

GRAZ'DAKİ TÜRKİYE GÖÇMENLERİNDE ALMANCA EDİNİMİ, TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIM VE KIRILGANLIK

GERMAN ACQUISITION, SOCIAL PARTICIPATION AND VULNERABILITY AMONG TURKISH IMMIGRANTS IN GRAZ

Oya TOPDEMİR KOÇYİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Sosyal Antropoloji Ana Bilim Dalı,
oya.topdemir@istanbul.edu.tr

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 1 Eylül 2023
Kabul edildiği tarih: 17 Ekim 2023
Yayınlanma tarihi: 29 Ekim 2023

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 1 September 2023
Date accepted: 17 October 2023
Date published: 29 October 2023

Anahtar Sözcükler

Avusturya; Türkiye Göçmenleri;
Almanca; Toplumsal Yaşam;
Kırılganlık

Keywords

Austria; Turkish Migrants; German;
Social Life; Vulnerability

DOI

10.33171/dtcfjournal_29.10.2023.9

Öz

Türkiye'den Avusturya'ya ilk göçler, Cumhuriyetin erken yıllarında görülmeye başlanmıştır. Türkiye'nin göç tarihinde önemli bir varış yeri olarak öne çıkan Avusturya'nın Graz şehri, yüzlerce dilin konuşulduğu gözde bir şehir konumunda olup, 1960'lı yıllardan beri Türkiye'den göç almakta ve giderek daha fazla ilgi odağı haline gelmektedir. Bu makale, kentte yaşayan Türkiye göçmenlerinin toplumsal yaşama katılımı ve kırılganlıklarının Almanca edinimiyle ilişkisini ortaya koymaktadır. Makalede, 2018-2019 yıllarında katılarak gözlem ve niteliksel görüşmelerle yürütülen etnografik alan araştırmasının verilerinden yararlanılmıştır. Araştırma verilerine göre sınırlı Almanca bilgisi, göçmenleri ve özellikle de kadınları büyük oranda grup içi yaşamında tutmakta, Almancanın yetkin kullanımı ise grup dışı karşılaşma ve temasların olanaklarıyla göçmenleri grup sınırlarının ötesinde yaşama katılmalarına alan açmaktadır. Almanca kullanımıyla ilişkilendirilerek Anadolu'luk ve Avrupalılık gibi kimlik sınırları işaretlenmekte, bu da kurulan ilişkileri düzenlemektedir. Makale, Avusturya'ya uyum ve entegrasyon politikaları bağlamında Almanca öğrenme süreçlerinde dil bariyerini aşamamanın göçmen kırılganlığını pekiştirdiğini, aşma durumunda ise ulus aşırı temasları yoğunlaşabilen göçmen ailelerinde toplumsal cinsiyet temelli ilişkilerin yeni biçimler aldığını savunmaktadır. Bu bağlamda özellikle yeni kadın öznelliklerinin üretilmesiyle göçmen kadın kırılganlığına direnç geliştirme olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Varılan sonuçlar, hem Avusturya'daki yerel ve diğer göçmen kesimlerle yapılacak derinlikli ve disiplinler arası araştırmalar hem de uluslararası göç politikalarının güncellenmesi açısından yeni bulgular sağlamaktadır.

Abstract

Migration from Turkey to Austria started to be seen in the early years of the Turkish Republic. Graz, Austria, which stands out as an important destination in Turkey's migration history, is a popular city where hundreds of languages are spoken. Graz has been receiving immigrants from Turkey since the 1960s and has increasingly become the center of attention. This article explores the relationship between German acquisition and the participation and vulnerability of Turkish immigrants living in the city. The article based on the data of ethnographic fieldwork conducted in 2018-2019 through participant observation and qualitative interviews. According to the research data, limited knowledge of German keeps migrants, especially women, largely in the in-group life, while the competent use of German opens up space for migrants to participate in life beyond the group boundaries through the possibilities of out-group encounters and contacts. Moreover, identity boundaries such as Anatolianness and Europeanness are marked in relation to the use of German, which in turn regulates the relationships established. The article argues that in the context of Austrian adaptation and integration policies, the failure to overcome the language barrier in the process of learning German reinforces migrant vulnerability, while in the case of overcoming it, gender-based relations take new forms in migrant families whose transnational contacts can intensify. In this context, it is concluded that there are improvements in the vulnerability of migrant women, especially through the production of new female subjectivities. The results provide new findings for in-depth and interdisciplinary research with local and other migrant populations in Austria as well as for updating international migration policies.

Giriş

Avusturya, günümüzde insan hareketliliklerinin yoğunlaştığı Avrupa ülkeleri arasında popülerliğini gün geçtikçe artırmaktadır. Türkiye’den Avusturya’ya göçler, bilindiği kadarıyla ilk olarak Cumhuriyetin erken yıllarında nitelikli göçler olarak görülmeye başlanmış, 1960’lı yıllarda başlayan kitlesel göçlerle yoğunluk kazanmış, aile birleşimi göçleri, sığınma talebiyle yapılan iltica göçleri, geri göçler ve nitelikli işgücü göçlerle günümüze dek süregelmiştir. Günümüzde neoliberal küreselleşme, kapitalist dünya sistemi, uluslararası şirketleşme, ulaşım, iletişim ve savaşlar gibi birçok olgu, insan hareketliliğini gittikçe hızlandıran ve yaygınlaştıran önemli etmenler arasında sayılmaktadır. Avrupa’ya doğru ilk göçlerden bu yana yaşanan insan hareketliliğini, “daha iyi bir gelecek yaratma” idealinin ortaklaştırdığı ifade edilebilir. Farklı toplumsal kesimlerin benzer hedeflere erişmek üzere yer değiştirmesi, göç edilen yerlerde “daha iyi olan”a erişmek üzere nelerin deneyimlendiği sorusuna odaklanmayı gerekli kılmaktadır. Öncekinden daha iyi yaşamlara erişmek üzere yola çıkanların varış yerlerine dair göç deneyimleri, günümüzde giderek yaygınlaşan göçün ve göçmenliğin yerel ve uluslararası mecralarda daha iyi anlaşılması açısından kritik önemdedir. Göç edenlerin göç ettikleri ülkelerde ulus aşırı karşılaşmaları, kurdukları aile ve sosyal ilişkiler, kültürü yaşama biçimleri ve ürettikleri yeni toplumsallıkları ortaya koymak, göçe daha içeriden ve bütüncül bakabilmeye ve göç olgusunun derinlikli analizlerini yapabilmeye olanak sağlayacaktır. Dahası, bu ilişkilene biçimlerinin varış yerlerinde yerel dille kurulan bağını ortaya koyacak araştırmalar ise kuşkusuz göç etme ve göçmen olmaya dair anlam üretimlerini de açığa çıkaracaktır.

Türkiye’den 1960’lı yıllarda başlayan göçlerin ardından son yıllarda yurtdışına göçlerde artış yaşanmaktadır. Türkiye’den yurt dışına göç eden kişi sayısı 2022 yılında bir önceki yıla göre %62,3 artmıştır (TÜİK, 2022). Bununla birlikte son yıllarda Türkiye ile ilgili göç çalışmalarına olan ilgi de giderek yoğunlaşmaktadır. . Avrupa’da 2000-2016 yılları arasında Türkiye, en çok çalışılan üçüncü göç veren ülkedir (Yalaz ve Zapata-Barrero, s.11, 24). Göç yoğunluğu açısından büyük kitle göçlerine sahne olan ülkelere biri olan Avusturya’ya yapılan göçlerle ilgili araştırmalar nispeten sınırlıdır. Bunun nedeni, Avrupa ülkeleri arasında en yoğun göçün Almanya’ya yapılması ve çoğunlukla ona dair araştırmalara odaklanılmasıdır. Yapılan çalışmalarda, çoğunlukla ekonomilerini güçlendirmeye devam eden Batılı ülkelere Türkiye’den kitlesel göçlerin başlangıcı veya yoğun dönemlerine dair göçün birçok yönü ele alınmış olup, toplumsal boyutu ihmal

edilmiştir (Soytürk, 2012, s. 2313). Yaşanan göçlerle birlikte göçmenlerin kimlik ve aidiyet üretimlerine bir yönelme olsa da ulus ötesi karşılaşmaların hem göç alan hem de göç veren ülkeler dâhilinde derinlikli etnografik analizlerine ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Castles ve Miller'in vurguladığı gibi, toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylem olan göç, göç alan ve göç veren ülkedeki herkesi etkiler. Göç ve etnik ilişkiler, farklı biçimlerde birbirleriyle yakın ilişkide olduğundan göç süreci, kendi bütünselliği içinde analiz edilmelidir (2008, s. 23, 29). Varış yerlerinde ev sahibi ülkeye entegrasyon politikaları çerçevesinde yerel dil öğrenme zorunluluğunun, göçmenlerin oluşturduğu topluluklar, grup içi ve grup dışı ilişkilerin geliştirilmesi, kimlik işaretlemeleri, göçmen kırılganlığı, ev sahibi ve kaynak ülkeyle kurulan bağla ilişkisini ortaya koymak, hem ulus ötesi alanlarda yaşanan kültürel ve toplumsal meseleleri hem de temas kuran topluluklarının birbirlerini anlama çabasına dair dinamikleri ortaya koyabilir.

Avusturya, Türkiye'den yoğun göçlere sahne olmakta ve özellikle son yıllarda varış yeri olarak popülerliğini arttırmaktadır (Bevölkerung, 2023; Graz Belediyesi, 2018); Präsidiabteilung, 2016). Bu makale, Türkiye'nin göç tarihinde önemli bir yeri olan Avusturya'da dil ve göçmen kırılganlığı meselesine odaklanmaktadır. Makalenin konusu, Avusturya'nın yüzlerce dilin konuşulduğu gözde bir şehri olan Graz'da yaşayan Türkiye göçmenlerinin toplumsal yaşama katılımı ve kırılganlıklarının Almanca edinimiyle ilişkisine yöneliktir. Makalede, "daha iyi gelecekler üretmek" için Avusturya'ya göç etmiş Türkiye göçmenlerinin Almanca deneyimleri odağında dâhil oldukları gruplar ve Avusturyalılarla kurdukları ilişkilerin nasıl biçimlendiğini, işaretledikleri kimlik sınırlarının dille ilişkisini ve özellikle de kadın göçmenlerin kırılganlığına yerel dil kullanımının nasıl etkileri olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Makale, Graz şehrinde 2018-2019 yıllarında katılarak gözlem ve niteliksel görüşmelerle yürütülen etnografik alan araştırmasının göçmenlerin dil edinimleriyle ilgili verilerine dayanmaktadır. Bu kapsamda makalede, birkaç noktaya ağırlık verilmiştir. Bunlardan biri, Almancanın, dâhil olunan topluluklar ve diğerleriyle olan ilişkilendirmeler bağlamında Avrupa'da geleceği yaratma idealini gerçekleştirmek için nasıl ön koşul olarak görüldüğüdür. İkincisi, "daha iyi olan"a pencere açacağı düşünülen yerel dil ediniminin kimlik kurucu rolüdür. Burada "biz" ve "öteki" olanın nasıl konumlandırıldığına yer verilerek dilin etkileri ortaya konulacaktır. Ardından, Almancanın göçmen ailelerde mevcut ilişkileri nasıl yeniden biçimlendirdiği, özellikle de yeni dil edinimiyle ilişkili olarak yeni kadın öznelliklerinin üretilmesinin

göçmen kadın kırılğanlığına olan etkilerine ve her iki ülkeyle kurdukları bağa değinilecektir.

Türkiye'den Avusturya'ya Göç, Dil Bağlamında Entegrasyon Politikaları ve Göçmen Kırılğanlığı

Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle göç odaklı ilişkileri, Osmanlı Döneminin sonlarına doğru tarihlenerek Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte hız kazanır. Osmanlı, Batı bilim ve tekniği karşısında geri kalmamak üzere ordunun modernizasyonu için mühendislik eğitimi almak üzere Avrupa'ya öğrenci gönderir. Avrupa ülkelerine eğitim amaçlı gerçekleşen planlı ve süreli göçler, genç Cumhuriyet'in birçok alanda ihtiyaç duyduğu kalifiye işgücünü karşılar. 1930'lu yıllardaki devletçilik ve milli ekonomi değerlerinin Türk mühendislerini ortaya çıkardığı görülür (Göle, 2012, s. 9). Bilim kurumları ve demir çelik, kumaş/tekstil, tarımsal ve inşaat gibi alanlarda kurulan fabrikalar, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk kamu yatırımlarındandır. Almanya, İngiltere ve Avusturya'da eğitim almak üzere belirli bir süre orada kalıp, ardından Türkiye'ye dönerek bu alanlarda kurucu görevler alan mühendisler, Cumhuriyetin nitelikli insan kaynağına örnektir. Öyle ki söz konusu mühendislerin çocukları, babalarını, yaptıkları görevlerden dolayı Cumhuriyetin ulus-devlet anlayışını modernleşmeci bir çerçevede geliştiren aktörler olarak görmüşler ve onları "Cumhuriyetin temsilcileri" veya "Cumhuriyetin örnek kişileri" olarak tanımlamışlardır. Çocuklara göre, eğitim almak üzere yurtdışına göç eden babaları teknik birikimlerini Türkiye'ye taşıyarak vatanlarını "büyütmüştür" (Topdemir Koçyigit, 2022b, s. 82-84, 90, 93, 100, 169). İkinci Dünya Savaşı'na girmeyen Türkiye, kalkınma sürecini sürdürmeye devam etse de savaş, birçok ülke gibi Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir. Geri gelip genç Cumhuriyet'e hizmet etmek üzere gerçekleştirilen planlı ve süreli olan nitelikli göçler, yerini kitlesel göçlere bırakmıştır (Topdemir Koçyigit, 2022b).

İkinci Dünya Savaşının ardından birçok Avrupa ülkesi, Marshall yardımının etkisiyle ekonomik kalkınma ve sanayileşme gibi hedeflerine ulaşmak üzere işgücü açığını karşılamaya ihtiyaç duymuştur (Yalçın, 2002, s. 52). Bu kapsamda başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesi Türkiye ile ikili işgücü anlaşmaları yapmıştır. Türkiye'den ilk kitlesel göç, Türkiye'deki 1960 ihtilalinin hemen ardından başlamıştır. Türkiye'nin göç tarihinde önemli bir varış yeri olarak öne çıkan Avusturya ile anlaşma ise 1964'te yapılmış olup, 1973'teki petrol krizinin ardından anlaşmalar sonlandırılmıştır (Abadan-Unat, 1975; Erder, 2006, s. 81; Gülsün, 1974; Sirkeci ve Yücesahin, 2014, s. 2; Soytürk, 2012, s. 2318; Şahin Kütük, 2015;

Tekin, 2007). Avrupa ülkelerine yapılan kitlesel göçler, çoğunlukla Türkiye'nin kırsal alanlarında yaşayan yoksul nüfusun katıldığı göçler olarak bilinmektedir. Sonraki yıllarda ise bu göçlere eklenenler arasına, kentsel alanlarda yaşayanlar da katılmıştır. Avusturya'ya ekonomik nedenlerle ilk 1950'li yıllarda az sayıda başlayan ancak 1964 yılı itibariyle kitlesel olarak devam eden göçler, nitelik değiştirerek günümüze dek devam etmiştir. Başlardaki *misafir işçi* göçü, yerini, ilerleyen yıllarda *aile birleşimi göçüne* bırakmıştır. Petrol krizi gerekçesiyle bir süreliğine Avusturya'ya göç dursa da aile birleşimi nedeniyle yapılan göçler, 1980'li yıllarda Avusturya'daki Türkiye göçmenlerinin nüfusunun artmasında en önemli neden olmuştur. Aynı dönemde Türkiye'de yaşanan 1980 darbesinin ardından *ültica göçleri* de yaşanmış ve göçmen nüfus daha da artmıştır. Söz konusu göç yoğunluğunun ardından göç ve aile birleşimi kanunları 1990'larda zorlaştırılarak birçok ülkede olduğu gibi gelenlerin entegrasyonuna odaklanma söz konusu olmuştur. Ülkelerine geri dönmeyecekleri anlaşılan göçmenler için ise uyum sağlamaları yönünde çeşitli kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Yeni göçleri azaltan en önemli uygulama, göçmenlerin özellikle dil sorunuyla ilişkili olmuştur. Göçmenlere Almanca kurslarına katılım zorunluluğu ve oturma vizesi almak için kurs başarısı şartı getirilmiştir (Soytürk, 2012, s. 2320-2325).

Avusturya'nın 1990'lara kadar olan göç politikası, ekonomik kaygılar ve "misafir işçiler" in ülkelerine geri dönüşü beklentisiyle "rotasyon modeli" çerçevesinde şekillenirken sonraki yıllarda göçü sınırlandırmak üzere birtakım yasa değişikliklerine gidilmiştir. Buna göre "1992 Oturma Yasası" ilk kapsamlı yasa değişikliği olmuş, ardından Avusturya'nın 1995'te Avrupa Birliği'ne katılmasıyla Maastricht sürecinin gereklerini yerine getirmek üzere 1997'de "entegrasyon" vurgusu olan "Göç Yasası" çıkarılmıştır. Yeni düzenleme, hem ülkede yaşayan göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak hem de yeni göç hareketlerini daha da azaltmayı amaçlamıştır. Öte yandan, 2000'de aşırı sağ Avusturya Özgürlük Partisi'nin (Freiheitliche Partei Österreichs/FPÖ) /Avusturya Halk Partisi (Österreichische Volkspartei/ ÖVP) ile koalisyon ortağı olmasının göç ve entegrasyon politikalarındaki etkisiyle 2002'de Avusturya'ya gelmek isteyen yeni göçmenlerin ve 1998'den sonra ülkeye giren göçmenlerin "entegrasyon sözleşmesi"ni imzalamaları ve zorunlu dil derslerini almaları şart koşulmuştur. Buna göre yeni göçmenler, en az beş yıldır ülkede oturumu devam ettiğinde "oturma sertifikası" olarak sınırsız çalışma hakkı elde edebilmişlerdir. 2005'te ise "entegrasyon sözleşmesi"nin içeriği genişletilerek yeni göçmenlerin girişi

zorlaştırılmış ve devlet kurumlarının göçmenler üzerindeki otoritesi sertleştirilmiştir (Kraler ve Sohler, 2007, s. 19-22; akt. Bekaroğlu vd., 2015, s.8-11). Mevcut uyum ve dil politikaları uygulaması devam etmekle birlikte diğer Avrupa ülkeleri gibi Avusturya da artık daha çok *nitelikli işgücü göçü* talep etmektedir.

Göç ve göçmenlik meselesini anlamak üzere geliştirilen kuramlara bakıldığında uluslararası göç kuramlarının, göçün başlangıcını açıklayanlar ve uluslararası yaygınlaşmasını açıklayanlar olarak ikiye ayrıldığı görülür (Adıgüzel, 2016, s. 28-33; Güllüpınar, 2012; Massey vd., 2014, s. 11-12, 34-41). Oysa gittikçe karmaşıklaşan ve çeşitlenen göçler, herşeyden önce göç tanımını yeni bulgular çerçevesinde yeniden ele almayı gerektirmektedir. Zira yıllar içerisinde geliştirilen kuramlar, tıpkı göç tanımlaması gibi günümüz göç süreçlerinin karmaşık ve çok yönlü doğasını açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Sirkeci ve Erdoğan, 2012, s.297). Uluslararası göçe dair şu andaki göç örüntüleri ve eğilimleri, çağdaş göç süreçlerinin anlaşılması için farklı disiplinlerin bakış açılarıyla geliştirilecek sofistike kuramları gerektirmektedir (Massey vd., 2014, s.12). Öte yandan küreselleşmeyle birlikte iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, göçmenlerin geldikleri yerlerle yakın ilişkilerini süreklileştirmelerini ve *ulusaşırı* ve *ulus aşırı cemaatler* üzerine ulus aşırı göç kuramının geliştirilmesini sağlamıştır. *Ulus aşırı cemaatler*, eylemler ve ilişkileri birden fazla ülkeyle ilişkili olmaları bakımından daha da önemli hale gelmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 40-42). Gittikleri ülkelerin çeşitli kentlerinde yeni yaşamlarını kurmaya çalışan göçmenler, alışkın olmadıkları yeni ortamlarda ve koşullarda farklı deneyimler ve sosyal ilişki tarzlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kültür aşırı karşılaşmalar ve karşılıklı temasların yoğunluk derecesi, bu deneyim ve ilişkileri biçimlendirmektedir. Ulus ötesi göç ve Türkiye bağlamında göçlerle yaşanan karşılaşmalar, ilk başlarda çoğunlukla uyum, entegrasyon, asimilasyon gibi klasik konular araştırılarak anlaşılmaya çalışılmıştır. Ardından ise akademik ilgi eğitim, çokkültürlülük, etnisite, kimlik, ilişki ağları, aidiyet, ulus ötesi bağ, tutunma stratejileri, kuşaklar arası farklılıklar, evlilik, tireli kimlikler, ulusaşırı göç deneyimleri gibi güncel temalara yönelmiştir (Abadan-Unat, 2006; Castles ve Miller, 2008; Çağlar, 2000; Danış, 2004; Güler, 2013; Güllüpınar, 2012; Kaya, 2015; Kayaalp 1998; Özkul, 2012; Pusch 2013; Pusch 2014; Sert 2012; Sirkeci 2006; Sunata 2014; Şimşek, 2014; White 2014; Zeyneloğlu ve Sirkeci 2014). Türkiye ile ilgili son yıllarda yapılan göç araştırmalarında ise bellek üretimleri, savaş deneyimleri, karma evlilikler, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gibi konular dikkat çekmekle birlikte göçmen kırılabilirliği ve dil ilişkisi de odak olmaya başlamıştır (Coşkun, 2016; Kılıç, 2023;

Rottmann, 2020; Topdemir Koçyiğit, 2016; Topdemir Koçyiğit, 2019; Topdemir Koçyiğit, 2022a, Topdemir Koçyiğit, 2022b).

Yukarıda sözü edilen birçok araştırmada, sonraki kuşakların da etkisiyle göçmenlerin Avrupa'da kalıcı yerleşme eğilimlerinin arttığı saptanmıştır. Elde edilen veriler, zaman içerisinde yeni kuşakların katılımıyla Türkiye ile Avrupa vatandaşları arasında kurulan ilişkilerin yeni ve farklı bağlar inşa edilerek geliştirildiğini göstermektedir. Kuşkusuz kaynak ülke ve varış ülkeleriyle kurulan bağlar da ev sahibi ülkenin dilini edinme süreçleriyle yakından ilişkilidir. Göçmenlerin ev sahibi topluma uyum ve entegrasyonu için yürütülen politikalarının toplumsal sonuçlarını ele alan kimi çalışmalarda ise göçmenlerin kırılğan konumları birtakım olumsuzluklar getirmesi bakımından sıkça vurgulanmakta olup öte yandan da bu konunun göçmenlere yeni alanlar açabileceği fark edilmiştir. Zira Ahmed'in (2018) savunduğu gibi kırılma, sadece bir şeyin bütünlüğünün kaybedilişi değil aynı zamanda başka bir şeyin edinilmesi olarak da anlaşılmalıdır. Dil ve göçmen kırılğanlığı ilişkisi açısından da benzer bir durum söz konusudur. Örneğin Kılıç'ın (2023, s. 392) araştırması, yerel bir dili öğrenmenin zorluklarını ve bu zorlukların göçmenlerin sosyal ve kültürel entegrasyonlarını nasıl etkilediğini ortaya koyarken göçmenler için entegrasyonun, sadece dil dersleri almaktan ve yerel dili öğrenmekten daha fazlasını içerdiğini saptar. Rottmann'ın (2020) çalışması da dile hâkim olmanın, yerel kültürü öğrenmek, yerel topluluklarla etkileşim kurmak, iş fırsatları bulmak ve günlük yaşamda bağımsız olmak gibi entegrasyonun diğer önemli yönlerine kapı açtığını savunur.

Avusturya'ya göç konulu araştırmalara bakıldığında da Avusturya'ya göç deneyimleri, göç edenlerin Türkiye ile kurdukları bağlar ve entegrasyon konuları dikkat çekmektedir (Gelekçi 2014; Sağlam 2017; Şimşek 2014). Çalışmasında, Avusturya'ya göç edenlerin orada önyargılı ve toptancı yaklaşımlarla karşı karşıya kaldığına yer veren Şimşek (2014), göçmenleri *yeni Avusturyalılar* olarak tanımlamış, göçmenlerin sınıfsal, inançsal ve ulusal aidiyetler ile yerleşik kalma konusunda çelişkiler yaşadıklarını aktarmıştır. Ulus aşırı göç kuramı, göçmen bir hareketin en yaygın sonucunun göçün yapıldığı ülkelerde etnik cemaatlerin veya azınlıkların oluşumuna dikkat çeker. Azınlıkların çoğu, öteki ve kendilik tanımının bir birleşimiyle oluşturulurlar (Castles ve Miller, 2008, s. 64-65). Yapılan bir diğer araştırma ise Avusturya'da yaşayan Türkiye göçmenlerinin kendi aralarındaki ilişkilerin ve Türkiye ile bağlarının yoğun bir şekilde devam ettiğini göstermiştir. Dahası, Avusturya'da mevcut olan belirli bir düzeyde Almanca dil bilme

zorunluluğu evlilik göçünü zorlaştırmış olsa da Türkiye ile ilişki ve bağların önünde engel teşkil etmemektedir. Bunun temel nedeni ise göçmenlerin eşlerini Türkiye’den seçme ve Türkiye’yi ziyaret etme sıklıklarındaki yoğunluktur (Gelekçi, 2014, s. 199). Oysa klasik göç teorileri ve özellikle de Chicago ekolünden kaynaklanan teoriler, göçmenlerin bir ülkede geçirdikleri süre arttıkça geldikleri ülke ile bağlarının azalacağı ve zamanla tamamen kopacağını varsaymıştır. Buna karşılık, antropologlar ve sosyologlar derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlemlerinde ulus-ötesi bağların zamanla zayıflamadığını, aksine devam ettiğini tespit etmişlerdir. Türkiye’den göç edenlerle yapılan araştırmalar da klasik göç teorilerinin savduklarının aksine, göçmenlerin gittikleri ülkelerden Türkiye ile çeşitli alanlarda çeşitli bağlar kurmaya devam ettiklerini göstermektedir. Günümüzde gelişen hızlı ulaşım ve iletişim çağında göçmenler, iki ulus-devlette yaşananları yakından takip edebilmekte ve aynı anda farklı coğrafyalar ile de ilişkiye girebilmektedir (Özkul, 2012). Söz konusu ilişkiler, kuşkusuz varış ülkesinde yerel dili kendisinden beklenen düzeyde öğrensin öğrenmesin göçmenlerin dil edinim süreç ve deneyimleriyle yakından ilişkilidir. Üretilen yeni toplumsallıklar ve göçmen kırılabilirliği olgusunun bu süreç ve deneyimlerle nasıl bir ilişkisi olduğunu ortaya koymak, önemli bir literatürel boşluğu dolduracaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu makale, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu’nun (TÜBİTAK) desteğiyle 2018-2019 yıllarında Avusturya’nın Graz şehrinde yaklaşık sekiz ay boyunca yürütülen alan araştırmasından elde edilen Türkiye göçmenleriyle ilgili bulguların bir bölümüne dayanmaktadır. Araştırma, kartopu yönteminden yararlanılarak ve farklı kesimlerden birçok kişi ile sık aralıklarla görüşülerek yürütülmüştür. Makale verileri, sekizi kadın, yedisi erkek olmak üzere 15 kişiyle yapılan yarı-yapılandırılmış niteliksel görüşmelere ve katılarak gözlem notlarına dayanmaktadır.

Göçmenlere ilk etapta, henüz Türkiye’deyken çeşitli sosyal medya platformları üzerinden ve orada daha önce bulunmuş tanıdıklarla irtibat kurularak ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Graz Üniversitesi’nde öğrenim gören veya çalışan akademisyenlerle bağlantıya geçilerek de temas kurulmaya çalışılmıştır. Graz’a ulaşır ulaşmaz ise önceden temas kurulan kişiler ziyaret edilmiş, ayrıca göçmenlerin bir arada bulunabildiği Pir Sultan Abdal Derneği ve Türkiye göçmenlerinin işlettiği bir Almanca kursu ile irtibata geçilmiştir. Graz’da yaşayan

görüşülenler, Alevi, Sünni, Kürt, Türk gibi farklı toplumsal kesimlerden gelmektedir.

Alanda yapılan niteliksel görüşmeler iş yerleri, ev, kafe, kurs, dernek, açık alan gibi yaşam ve toplanma alanlarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde Avusturya'ya göç süreçleri, Graz'da gündelik yaşam deneyimleri, birbirleriyle ve Avusturyalılarla kurdukları ilişkiler, iletişim kurarken kullandıkları diller vb. hakkında sorular sorulmuştur. Katılarak gözlemler ise Türkiye'den göç edenlerin bir araya geldiği yılbaşı, kadınlar günü, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma günü, anneler günü, Türk Gecesi, Alevifest (Alevi toplumunun organize ettiği festival), ev toplantıları, kahvaltı organizasyonları, doğum günü ve lahmacun günü gibi etkinliklerde yapılmıştır. Bu toplantılardan kamusal alanlarda gerçekleştirenler, herkesin katılımına açık olmuştur. Ev, işyeri gibi alanlarda gerçekleştirilenler ise yalnızca davet edilenlerin katılımına açık olduğundan nispeten belirli kesimlerin bir araya geldikleri organizasyonlar olmuştur. Her birine ayrı ayrı yapılan davetlerin ardından (Tüm alan araştırması boyunca küçük kızım da yanımda yer aldı. Onun yanımda olması, bu organizasyonlara katılmamı ve göçmenlerle ilişki kurmamı daha da kolaylaştırdı) araştırma süresince yapılan tüm etkinliklerde yer almak, göçmenleri daha yakından tanımak açısından önemli bir deneyim olmuştur.

Yapılan niteliksel görüşme ve gözlemlerin her biri, detaylı ve sistematik bir biçimde değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda göçmenlik ve Almanca edinimi odağında belirli temalar açığa çıkmış, makale de buna göre çerçevelendirilmiştir. Elde edilen araştırma verileri değerlendirildiğinde, göçmenlik deneyimlerinde topluluk oluşturma ve toplumsal yaşama katılım pratiklerinin Almanca edinimiyle ilişkili olduğu, göçmenlerin birbirleriyle, diğer göçmenlerle, farklı toplumsal kesimlerle ve Avusturyalılarla ilişkilendirmelerinin Almanca bilme ve onu kullanma derecelerine göre şekillendiği ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak dil ediniminin, özellikle göçmen kadınların kırılganlığında yeni örüntüler açığa çıkardığı saptanmıştır.

Graz'da Göçmenlik ve Almanca Edinimi

Güncel verilere göre neredeyse dokuz milyon (8,979,894) nüfusa sahip Avusturya'da göçmenler ise 1,587,251, Türkiye kökenli nüfus da yaklaşık 300 bin civarındadır (Der Migrationsplattform der Österreichischen Bundesregierung, 2022; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023). Steiermark eyaletinin başkenti olan Graz, ülkenin ikinci en büyük şehridir (Campbell, 2023). Bu şehir, özellikle sunduğu sosyal hak ve olanaklar açısından hem Türkiye hem de diğer birçok ülke

için önemli bir göç şehridir. Küçük bir şehir olmasına karşılık, aralarında 160'tan fazla dilin konuşulduğu ve oldukça farklı kesimlerin bir arada yaşaması açısından dikkat çekicidir. Şehrin toplamda 328 bin civarında olan nüfusu, sürekli göç almasından dolayı giderek artmaktadır (Bevölkerung, 2023; Graz Belediyesi, 2018); Präsidiabteilung, 2016). Şimşek (2014) araştırmasında, Türkiye'den Avusturya'ya ilk göçlerin, 1950'li yıllarda başlamış olup 1960'larda kitlesel göçler olarak devam ettiğini tespit etmiştir. Misafir işçi göçü dalgası Avusturya'nın Graz şehrinde yoğun olarak görülmüştür. Günümüzde yapılan göçler artık daha önce de söz edildiği gibi yapısal olarak farklılıklar göstermektedir.

İstatistikler, pek çok Anadolu şehrinden göç alan Graz'a yerleşenlerin nüfus oranının, buradaki tüm göçmenler arasında ilk sıralarda yer aldığını gösterir (Präsidiabteilung, 2016). Araştırma boyunca da Graz'ın, Türkiye'den gelen göçmenlerin gözdesi olduğu, Türkiye'den gelmek isteyenlerle kurdukları ilişkilerde gözlemlenmiştir. Türkiye'den Graz'a son zamanlardaki göç örüntüleri, yeni yaşam arayışlarının güncel nedenlerinin öncekilerle benzer olduğunu göstermektedir. Göç motivasyonu, daha iyi bir geleceğe sahip olmakla ilişkili olarak sürmektedir. Alanda görüşülen farklı kesimlerden pek çok kişi, Graz'daki Türkiye göçmenlerinin büyük kısmını Konyalıların, özellikle de Cihanbeyli ve Kulu ilçelerinden gelenlerin oluşturduğuna dikkat çekmişlerdir. Anadolu'nun pek çok şehrinden göç edenlerin geldiği diğer şehirler ise Gaziantep, Kayseri, Tunceli, Kahramanmaraş, Adıyaman ve özellikle de son yıllarda giderek artan oranda İstanbul, İzmir ve Ankara gibi şehirlerdir. Yaptıkları işlere bakıldığında, Graz'da yaşayan kadın göçmenlerin ağırlıklı olarak temizlik ve bakım, erkeklerin ise yemek başta olmak üzere hizmet sektöründe çalıştığı gözlemlenmiştir. Makale boyunca anlatılarından yararlanan göçmenler ise akademisyen, öğretmen, gazeteci, temizlik ve reyon görevlisi, pastane çalışanı, tamirci, öğrenci, garson, ev kadınları, işsiz ve emekliler gibi farklı toplumsal konum ve statülere sahiptirler. Graz'da karşılaşılan kadınlardan özellikle ev kadınları, Almanca konusunda dezavantajlı durumdadırlar. Bunun en önemli nedeni, birçoğunun kurumsal eğitim seviyesi bakımından dezavantajlı olmalarından dolayı dil öğrenme konusunda daha da savunmasız olmalarıdır. Daha kendi anadilinde yeterli düzeyde okuma yazma pratiklerine sahip olamayan kimi kadınlar, Almanca kurslarında dersleri takip etme konusunda oldukça zorlanmışlardır. Zira Graz'da ilkokuldan öte bir eğitim alamamış kadın sayısı azımsanamayacak kadar çoktu.

Son yıllarda göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları gereği Avusturya'da Almanca bilme zorunluluğu giderek artmıştır. Alanda yapılan görüşmelerde aktarılanlar, önceki yıllarda buraya gelen göçmenlere, göçmen merkezleri aracılığıyla Almanca kurs hizmetinin ücretsiz verildiğini ortaya koymuştur. Türkiye göçmenlerinin işlettiği Almanca kursuna yazılan göçmenler de devletten aldıkları dil parasıyla kurslara yazıldıklarını ifade etmişlerdir. Aktarılanlara göre göçmenlerin kurslara katılımları çoğunlukla düzensiz olmuş, aralarında dil kursu parasını alıp kursa devam etmeyenler de olmuştur. Bunun sonucunda dil becerilerini üst seviyelere çıkaramadıklarından göçmen politikaları daha da sertleşmiştir. Özellikle kadınların beklenen düzeyde Almanca öğrenememesinin nedenleri, başta eğitim seviyeleri (Alanda çok sayıda ilkokul mezunu kadınla karşılaşmıştır) olmak üzere sosyal çevrelerinde anadilleriyle (Türkçe ve/veya Kürtçe) iletişim kurmaları ve dolayısıyla da Almanca konuşmaya gerek duymamaları, toplumsal cinsiyet rolleri, alışkanlıklar ve aile içi kültürel müdahalelerdir. Aslında kurslara kaydolsalar da düzenli katılım sağlayamamaları veya düzenli katılsalar da eğitim düzeylerinin sınırlı olması, üst kurlara geçmelerinin önünde önemli bir engel teşkil etmiştir. Bundan başka, sorumlu oldukları ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı ile eşlerinin toplumsal hayata katılmalarını sınırlı tutması gibi nedenler de kadınları, ulus aşırı temaslardan uzak tutmuştur. Görüşmelerde birçok kişi, özellikle de Türkiye'nin kırsal bölgelerinden buraya doğrudan göç eden ve eğitim seviyesi ilkokul düzeyinde olanlar, Almancayı, öğrenilmesi oldukça zor bir dil olarak tanımlamışlardır. Bulgular, yeni yaşamlar üretmek üzere yola çıkanların yaşamlarının nasıl biçimlendiğinin, Graz'da Almanca öğrenme süreçleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Zira kente göç edenler, çoğunlukla konuşabilecek düzeyde Almanca bilmeden buraya göç etmişlerdir. Yıllar içerisinde edindikleri Almanca bilgi seviyeleri de yaşam tarzlarını, toplumsal hayata katılımlarını, grup içi/dışı ilişkilerini, alışkanlıklarını, kültürel pratiklerini, kimlik ve aidiyet üretimlerini önemli derecede biçimlendirmektedir.

Son dönemde dil yardımı alarak Almanca kurslarına katılmayanların yetkililer tarafından daha sıkı kontrol edilmesi nedeniyle kadınların kurslara devamlılığında bir artış söz konusu olmuştur. Hâl böyle olsa da kurslara katılan çoğu kadının Almanca dil seviyelerinin, yine de başlangıç seviyesini aşamadığı gözlemlenmiştir. Bunun nedenleri, yukarıda da değinildiği gibi kurslara yazılan kadınların büyük çoğunluğunun sınırlı seviyede okuma yazma bilgi seviyesine sahip olması ve buna ek olarak Almanca okuma, yazma, dinlediğini anlama ve tekrar etme konusunda yaşadıkları sorunlar, öğrenememe kaygısı ve bunların yarattığı kendine güvensizlik

olarak sıralanabilir. Alanda yapılan gözlem ve tespitler, göçmen politikaları geliştirilirken Almanca öğretiminden önce göçmenlerin anadilde okuma yazma becerilerinin geliştirilmesine öncelik verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Farklı ülkelerde yapılan kimi araştırmalar da kurslara katılım ve dil öğrenme konusunda benzer sorunlarla karşılaşıldığında anadilde temel eğitime vurgu yapmaktadır (Erder, 2006, s. 193). Öte yandan göçmenlerin, özellikle de kadınların, çoğu işini anadillerinde iletişim kurarak çözebilmesi, dille kurdukları ilişkileri de belirlemektedir. Temel düzeyde (A1, A2) Almanca öğrenmek, kamusal alanda iletişim ihtiyacını karşıladığı kabulüyle yeterli görülebilmektedir. Bu durum, göçmenlerin toplumsal hayata kimlerle, nerelerde ve nasıl katıldıklarına dair soruları çoğaltmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Öyle ki Graz'da anadilde iletişimin yoğun kullanımı, limitli bir toplumsal çevrede yaşam, gettolaşma ve izolasyonla yakından ilişkilidir.

Dil, Toplumsal Yaşama Katılım ve “Öteki” İlişkisi

Sema Erder'in gerek Batı Avrupa toplumları gerekse diğer ileri sanayi toplumları içinde özgün bir örnek olarak kabul edilen İsveç toplumunda yaşayan kır kökenli Türkiye göçmenleri arasında yürüttüğü alan araştırması, refah toplumlarında göçmenlerin gettolaşmalarına dikkat çekmiştir. Bu araştırma, gettolaşmanın, ayrımcılık mı yoksa içe kapanma mı, uyum mu yoksa uyumsuzluk mu tartışmasına katkı sunmuştur (Erder, 2006, s. XVI, 19). Graz şehir merkezine yakın yerlerde yaşayan göçmenler de farklı ülkelerden göçmenlerin yoğun yaşadığı Gristplatz ve Hauptbahnhof civarında, şehir merkezinden uzak yerlerde yaşayanlar ise Eggenberg, Puntigam ve şehir çevresinde yer alan çeşitli köylerde adeta küçük cemaatler halinde bir arada yaşamaktadırlar.

Etnik gettolaşma süreci, hem yetersiz barınma koşulları, sosyal haklar, çoğunluk toplumundan görece izolasyon, hem de cemaat oluşumu ve etnik altyapı ve kurumların oluşmasıyla ilgilidir. Dahası, göçmenlere hitap eden dükkânlar, kafeler, sağlık çalışanları, avukatlar, dernekler vb., göçmenlerin dil sorunları yaşamadan temel, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını daha kolay karşılamalarına olanak sağlamaktadır. Cemaat oluşturmak, kültür korumaya yönelik bir refleks olduğu kadar toplumsal olumsuzluklarla baş etmek için ve ırkçılıktan korunmak için de bir stratejidir (Castles ve Miller, 2008, s. 305-306). Çoğu Türkiye göçmeni Graz'daki gündelik yaşamlarını, “*Biz burada Türkiye'deki gibi yaşıyoruz*” gibi cümlelerle özetleyerek “kendi içine kapalı bir yaşam” üretimine dikkat çekmiştir.

Burada sözü edilen *kapalılık*, irili ufaklı küçük cemaatlerden oluşan toplumsallığa karşılık gelmektedir.

Amerika'da yaşayan Türkiye göçmenlerinin entegrasyonu, kimlik ve aidiyet algıları ile Amerikan ana akım toplumuna yönelik çokkültürlülük algılarının incelendiği bir araştırma, göçmenlerin %30'unun dil sorunlarını aşmada istekli olmadıklarını, %20'sinin ise kendi içlerine kapandığını iddia etmektedir. Araştırmada, dili aktif bir şekilde kullanma zorluğu nedeniyle Amerikalılar ile kültürlerarası iletişimin orta düzeyde gerçekleştiği tespit edilmiştir (Şan ve Akyiğit, 2021, s. 165, 167). Graz'da yapılan görüşmeler ve gözlemler, topluluk içi gruplaşmaların, hemşehrilik, akrabalık, Türkiye'den göç ettikleri iller, bildikleri diller, dini/mezhepsel özellikleri ve etnisiteleri gibi farklılıklarla belirlendiğini göstermiştir. Bu bakımdan Graz'da mekânsal gettolaşma ve cemaatleşmenin, birbirlerini yeniden ürettikleri söylenebilir.

Avusturya'da erişilen Almanca bilgi düzeyi, göçmenlerin gündelik yaşamlarının nasıl olacağını belirleyen önemli bir role sahiptir. Sınırlı Almanca bilgisi, yaşamı, bir Avrupa şehrinde adeta Türkiye'de yaşıyormuş gibi hissederek sürdürmeye ortam sağlamakta, birbirine benzer yaşam tarzlarını üretmektedir. Örneğin, alışverişlerini büyük oranda, Türkçe ve/veya Kürtçe konuşma yoluyla iletişim kurabildikleri Türkiye göçmenlerinin işlettiği market ve mağaza gibi alışveriş merkezlerinde yapmaktadırlar. Sağlık sorunları yaşadıklarında ilk etapta Türk doktorlara giderek sağlık hizmetlerine erişmeye çalışmaktadırlar. Grup içi ve gruplar arası sosyal ilişkilerini dernekler ve kahvehaneler gibi alanlarda yaşamaktadırlar. Dernekler, kadın-erkek, genç-yaşlı birçok kesimden kişilerin bir araya geldiği önemli merkezlerdir. Aynı zamanda da ihtiyacı olanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere yardımlaşma ve dayanışma ağlarını oluşturma, duygu ve düşünceleri paylaşma ya da eğlence gibi birçok amaçla düzenli buluşmaların gerçekleştiği mekânlardır. Dernekler hem sosyal ilişkilerini düzenledikleri ve geliştirdikleri hem de dini törenler, çocukların doğum günleri, anneler günü, kadınlar günü gibi özel günleri organize ettikleri alanlardır. Kahvehaneler ise yalnızca erkeklerin bir araya geldiği, genellikle kâğıt ve taş oyunları oynama, sohbet etme ve iş bulma gibi faaliyetlerin gerçekleştirildiği mekânlardır. Bir başka ifadeyle, Graz'da toplumsal hayata katılım, geliştirilen alışkanlıklar ve yapılan sosyal ve kültürel pratikler, Almanca ile doğrudan ilişkilidir.

Graz'da yaşayan birçok Türkiye göçmeni, sosyal ilişkilerini, Almanca bilgi düzeylerinin sınırlı olmasının bir sonucu olarak grup içi, yakın ve yoğun şekilde yaşamaktadırlar. Yapılan görüşmeler ve ev ziyaretleriyle yaşadıkları bölgelerde birbirlerine yakın güzergâhlarda veya binalarda, imkânı olanların ise aynı apartmanlarda yaşadıklarına tanık olunmuştur. Bazı akraba aileler, kapı komşusu olarak yaşamaktadırlar. Birbirleriyle sık görüşen, komşuluk ve misafirlik pratiklerini yoğun yaşayan kesimlerin ağırlıklı olarak sınırlı Almanca bilgi düzeyine sahip olan ve aralarında Türkçe ve/veya Kürtçe konuşan göçmenler olduğu gözlemlenmiştir. Haberli ya da habersiz evlerde bir araya geldiklerinde ise Türk televizyon programlarını izlemişlerdir¹. Sıklıkla Türkiye'deki yaşam ve Türkiye'deki akrabalar sohbet konusu edilmiştir.

“Öteki”, bir ya da daha fazla kişi, kültür ya da toplum tarafından, geçmiş veya güncel ilişkiler referans alınarak, dikey (sınıfsal) ya da yatay (etnik vb.) olarak farklılaştırılmış ve ayrıştırılmış olan, kişi, grup, sınıf, halk vb. şeklinde tanımlanabilir (Nahya, 2011, s. 29). Almanca dil bilgisinin sınırlılığı ve buna bağlı olarak “kendine yeterli” bir sosyal çevre içinde üretilen yaşamlar, grup içerisinde *biz* duygusunu güçlendirip, *öteki* olarak konumlandıkları Avusturyalılarından kendilerini ayırmalarının bir nedenidir. Öte yandan, Almanca bilgi düzeyinin artması ise topluluk içi yaşamdan bireysel yaşama geçişin koşulu görünümündedir. Fakat bu geçişi yapanlar, Almanca'yı iyi öğrendikten sonra cemaatten uzaklaştıkları için grup üyeleri tarafından *öteki* sayılabilmişlerdir. İyi düzeyde Almanca (B1 ve üstü) konuşulduğunda ise artık cemaatin sosyal yükünü çekmek anlamsız kabul edilmektedir.

“Avrupalılık” ve “Anadoluluk” kimlik eksenlerinde “Biz” ve “Öteki”nin Konumlanması

Ulus aşırı göçlerle birbirinden farklı topluluklar, karşılaşmalarla daha fazla temas kurmaya başlamaktadır. Bir arada yaşama deneyimleri ve birbirlerini karşılıklı konumlandırmaları, kimlik inşalarının çeşitliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bourse'nin dikkat çektiği gibi küreselleşme süreci, toplumsal eşitsizlik ve belirsizlikleri yoğunlaştırdığından buna karşılık olarak toplulukçu olgular daha da belirginleşmiştir ve kimlikçi tutkular şiddetlenmiştir (2009: 244, 248). Genellikle dil, ortak tarih, gelenek ve din gibi kültürel özelliklere vurgu yapan etnik sınırlar

¹ Özellikle çocuklarına Türkçe çizgi film izletmeye gayret ediyorlardı.

için seçilen işaretler, diğer gruplar tarafından dışlanmak için kıstas olarak kullanılabilir. Etnik bir azınlık olmak, farklı grupları farklı şekillerde etkileyen özel marjinalleştirme mekanizmalarının bir sonucudur (Castles ve Miller, 2008, s.46-48).

Graz'daki Türkiye göçmenlerinin “biz” ve “ötekiler” kıyaslamaları, gündelik yaşamda hem birbirleriyle hem de Avusturyalılarla ilişki kurma deneyimlerinde görülmektedir. Kurulan sınırlı ilişkilerde kimi göçmenlere yönelik tipikleşen kodlamalar, cemaatler arası ayrış(tır)maların nasıl biçimlendiğini göstermektedir. Diğerlerine oranla kendi içlerine “daha fazla kapalı bir yaşam” sürdüğü görüşünü sıkça paylaşan birçok kişi, görüşmelerde Konyalıların, dil, din, sosyal yaşam ve kimi alışkanlıkları konusunda hem “Anadolulu” hem de nispeten daha “*geleneksel*” oldukları üzerinde durmuşlardır. Beyan edilen görüşlerde, Konyalıların birbirleriyle daha sık görüşmeleri, bu görüşmelerde çoğunlukla anadili konuşmanın yeterli bulunması (başka dilleri konuşmaya gerek kalmadığından), Almanca bilmemeleri veya başlangıç düzeyinde Almanca dil becerilerine sahip olmaları, kadınların iş ve eğitim hayatına katılamamaları, evlilik ve boşanma konusunda diğerlerine nispetle daha katı kuralların olması gibi çeşitlendirilen nedenler, “*Konyalılar geridir*” gibi kategorilendirmelerle alanda sıkça rastlanılmasının nedenlerini oluşturmaktadır.

Daha da ilginç olan şey, göçmenlerde Almanca bilgi düzeyi arttıkça da yeni ayrıştırmaların yaşandığıdır. Örneğin Antepli olmak, “Anadolu kimliği”nin bir parçası olarak konumlandırılrsa da kültürel beklentiler, “Antepli kimliği”nin içinde alt bölünmelere ve bu kimlik altında toplanan büyük toplulukla yolları ayırmaya neden olmaktadır. Chambers’in dikkat çektiği gibi aralarında kültür, dil ve kimlik duygusunun da olduğu kimi kültürel miraslar, zamanla parçalanıp sorgulamaya açılarak yeniden üretilebilir (2014: 44). Bir Avrupa şehrinde uzun yıllar yaşamış göçmenlerin, yaşadıkları şehre özgü “medeniyet”e uygun olmayan davranışları şaşkınlıkla karşılanabilmektedir. Graz’a göç ettikten sonra kendisine yönelik davranışları konusunda beklentilerini karşılamadığı için üyesi olduğu toplulukla arasına mesafe koyan bir kişi, aradığı sosyal konforu “uzak”ta bulduğunu ifade etmektedir. Tam da bu noktada, “uzak”tan tam olarak ne kastedildiğini anlamak açısından Türkçede uzaklık, gerilik, arkadalığı ifade eden “öteki” kavramsallaştırmasının anlamsal olarak bir mesafeyi ifade ettiğini (Nahya, 2011: 29) hatırdaki tutmak gerekir: “10 yıldır buradayım. Anadolu çocuğuyum ben, Antepliyim yani. Anteplilerle pek görüşmüyorum artık. Uzak durmak iyidir. Başta bir iki yıl yakındım onlara. Baktım olmuyor, mesafe koydum. Almancam iyi. İşim gücüm

de var. Böyle kafam rahat. Çok geri kalmışlar çok, Türkiye'den de geri" (Erkek, garson).

Belirli sosyal çevrelere mesafe koymanın ardında, yeni ve farklı olanı deneyimlemenin, dedikodu mekanizmasıyla muhakeme edilmesi yatmaktadır. Dedikodu, kişinin topluluk normlarına uygun davranmasını denetlemektedir. Normların dışına çıkan özneler, kontrol edilemediğinde dedikodu üretimleri kaçınılmaz olmaktadır. Normlara uygun davranmamak, kişinin hakkında dolaşıma giren sözlerle topluluk içinde yargılanmasının yolunu aşmaktadır. Bu yolla kişi, ya yeniden cemaat kurallarıyla uyumlu hareket edecek ya da ayrışmaların derinleşmesiyle cemaatten dışlanacaktır. Farklı toplumsal kesimlerle sık sık görüştüğünden sonra Türkiye göçmenleriyle temkinli ilişkiler kurduğunu aktaran bir kişinin değindikleri, "ötekinin ötekisi"nin, bilindik olmayanı deneyimleyen yargılanmasıyla üretilmekte olduğunu göstermektedir. Almanca dil bariyerini aşmak, ulus aşırı topluluklarla sosyal ilişki kurmayı kolaylaştırırsa da üyesi olunan topluluğun davranışları rahatsız etmeye devam etmektedir: "*Buradakiler çok dedikoducu. Dedikodu yaptıkça da diğerlerini ötekileştiriyorlar. Birbirlerini de beğenmezler Avusturyalıları da. Bildikleri gibi yaşıyorlar. Herkesin de onlar gibi olmasını istiyorlar. Bıktım yani. Uzak duruyorum onlardan. Avusturyalı, Alman Boşnak... bir sürü arkadaşım var. Onlarla takılıyorum çoğunlukla*" (Erkek, işsiz).

Hem Avusturya'da yaşayan Türkiye göçmenlerinin birbirleriyle ve Avusturyalılarla kıyaslandığı hem de Avusturya ve Türkiye'nin kıyaslandığı bir diyalogu örnekleyen bir anlatı, kimin "*daha medeni*" ve "*daha ileri*" olduğunun müzakere edildiğini göstermektedir. Kültür aşırı bir komşuluk ilişkisi olan örnek, karşılıklı konumlandırmalara ve "*biz*" ve "*ötek*" olanın neye karşılık geldiğine dair toplumsal kodları yansıtmaktadır. Buna göre, ulus içi kıyaslamalar "kendi ötekisi"ni, ulus aşırı kıyaslamalar ise yine "ötekinin ötekisi"yi yaratmaya ortam oluşturmaktadır:

Komşum Avusturyalı. Bir gün evime çağırdım, bir şeyler hazırladım. Çok memnun oldu, sıcak davrandı bana. Aslında onunla görüşmekten çekiniyordum. Ya konuşamazsam ya yeteri kadar onu anlayamazsam diye? Nasılsın? İyi misin? filan. Sonrasını getiremiyorum, anlamıyorum ya da cevap veremiyorum. Ama yine de cesaret edip çağırdım. Üniversitede çalışıyormuş kadın. Dedi ki bana 'Biz Türklere sevmeyiz, onlar çok geri'. Ben de dedim ki 'Biz de Avusturyalıları sevmeyiz. Ama biz farklıyız, biz aydınız'. Yani önce Konyalı sanıyorlar bizi. Hepimizi burada bir tutuyorlar. Bizim kadın

haklarımız bile çok önce geldi Avusturyalılardan. Bunu söyledim ona. Kadın da dedi ki ‘Evet, bizim kadın hakları Avusturya’ya çok geç geldi’ (Kadın, pastane çalışanı).

Görüldüğü gibi Almanca, bir yandan Türkiye göçmenlerinin birbirleriyle, diğer yandan da Avusturyalılarla sosyal ilişkilerini biçimlendirerek ilişki düzeylerini belirlemektedir. Dahası, dil becerileri, kimi kültürel alışkanlıklar ve davranışların geliştirilmesinde etkili olarak kimlik üretimlerinin, *biz/öteki ve Anadolu/Avrupalılık* eksenli farklılaşmasına neden olmaktadır. Görüşülenler, hayatlarının bir dönemini geçirdikleri ve geride akrabalarını bıraktıkları geldikleri illerden söz ederken sıklıkla *Anadoluluk* kimliğine vurgu yapmışlardır. *Anadoluluk* kimliği, çatı gibi kapsayıcı bir işlevle bir yandan söz konusu illeri ortaklaştırırken diğer yandan Avrupa’yla kıyaslanarak Avrupa’dan ayırıştırarak anlamlar içermektedir. *Anadolulu* olmak, özellikle kimi sosyal ve kültürel yanlarıyla Avrupa’ya “üstün gelen”, siyasi ve ekonomik yanlarıyla ise Avrupa’nın “gerisinde” duran bir kimliklenmedir. *Anadoluluk/Avrupalılık* ikiliğinin sınırları, Türkiye ve Avusturya’nın birbirinden farklılaştığı oranda keskinleşmiş, benzeştiği oranda da muğlaklaşmıştır.

Anlatılar, söz konusu ikiliği en yoğun anlamda ayırıştırarak temel unsurun, Almanca dil becerisi olduğuna işaret etmiştir. Dili, “gelişmişliğin” ve “modernliğin” yani “*Avrupalılığın*” kapısını aralayan en önemli unsur olarak görmek, mevcut kimliğin kabuğunu kırmanın, içinde yaşanan topluluğun sınırlarını aşındırmanın ilk adımı olarak ifade edilebilmektedir. Kültür aşırı davranış kalıpları edinmenin yolunu, *öteki* olanla entegre olmakta bulunabileceğini ortaya koyan bir görüş, bu örüntüyü özetlemektedir:

Bizimkiler buraya geliyor, işsizlik parası, çocuk parası² alıp oturuyor. Adam (-ÖVP ve dönemin şansölyesi Sebastian Kurz’u kastediyor) haklı. ‘Kendi halkımı nasıl motive ederim? Yoksa çalışmak istemeyecekler’ diye düşünüyor. Bizim halkımız ise burada cahil kalmayı tercih ediyor. Kendilerini geliştirmiyorlar. Dil öğrenmiyorlar. Dil öğrenmeyince Avusturyalıları gerçekten tanıyamıyorlar. Oysa çalış, öğren, entegre ol, modern ol. Burada yaşıyorsun, biraz Avrupalı ol. Sonuçta bir elle alkış tutamazsın (Kadın, öğretmen).

² Avusturya’da işsizlik parası ödemesi, çalışmak isteyip de iş bulamayanlara ödenmektedir. Yasalara göre, kişi, iş ve işçi bulma kurumu tarafından bulunacak bir işte haftada en az 20 saat çalışmayı kabul eder. Sosyal güvenlik uygulamaları ise sosyal sigorta, sosyal bakım ile barınma ve eğitim vb. sosyal yardımlardan oluşur (Bekaroğlu vd., 2015, s. 13).

Yukarıdaki anlatıda dikkat çekildiği gibi sınırlı düzeyde Almanca edinimi, sosyal ilişki, uyum ve kimlik üretim süreçleriyle yakından ilişkili olmakla birlikte göçmenler arasında sosyal yardımlarla geçim sağlama gibi farklı stratejiler geliştirilmesinin de yolunu açmaktadır. Dahası, göçmenlerin Almancayla olan söz konusu ilişkisi, Avusturyalılar arasında çalışmaya yüklenen anlamların tartışmaya açılmasına ve onların da benzer davranışlar geliştirmelerine ortam yaratabilmektedir. Almanca becerilerine bağlı olarak geliştirilen böylesi hane ekonomisi anlayışı, mevcut Avrupa çalışma anlayışlarıyla zıtlıklar oluşturacağı için siyasetçilerin, göçmen politikalarını sertleştirmelerine dayanak oluşturabilmektedir. Bu dayanak da göçmenlerden başlarda A1, daha sonra A2, şimdiler de ise B1 seviyesinde Almanca bilgi düzeyi şartı talep edilmesine yol açmaktadır ve entegrasyon politikaları göçmenlerin hayatını giderek daha fazla zorlaştırmaktadır. Gün geçtikçe daha fazla Türkiye göçmeni, Almanca sorunu nedeniyle hukuki yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır. Alanda belirli sürede Almanca öğrenemezse kendisine para cezası kesileceğinden kaygı duyan kadın göçmenlerle karşılaşmıştır.

Özellikle Almanca dil seviyesi sınırlı olan Türkiye göçmenleri, aralarında yaşadıkları Avusturya toplumuna katılmanın temel koşulunu, -Avusturyalılar arasında Türkçe bilen oranı da oldukça düşük olduğundan- Almanca konuşmak olarak görmektedir. Onlara göre Almancayı en azından sosyal ilişkileri kurup yürütecek kadar öğrenmek, kendilerinin, Avusturyalılar arasında “öteki” kalmalarını nispeten önleyecektir. Yani içinde yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmeleri, birçok açıdan hem bir zorunluluk hem de “öteki” konumundan feragat etmek bakımından göçmenler tarafından bir fırsat olarak görülmektedir. Özellikle hem göçmenlikleri hem de kadınlıkları bağlamında daha kırılgan konumda olan kadınlar açısından dil öğrenmek, yeni bir dili konuşabilmekten öte, aile içerisindeki konumunu dönüştürebilmek açısından çok daha derin anlamlara sahiptir.

Almanca Edinimi, Göçmen Kadın Stratejileri ve Aidiyet

Potganski tarafından Avusturya’da 2009’da yapılan bir araştırma, tıpkı ilk kuşak göçmenlerde olduğu gibi günümüz göçmenlerinin de Almanca bilgisinin sınırlılığını ortaya koymaktadır. Ülkeye ilk geldiklerinde göçmenlerden öncelikli olarak çalışmaları ve ekonomiye katkıda bulunmaları beklenmiştir. Bununla birlikte eğitim seviyesinin düşük olması ve uzun çalışma saatleri, göçmenlerin Almanca ile ilişkilerini uzun yıllar olumsuz etkilemiştir. Yapılan bu araştırma, diğer göçmenlere oranla Türkiye göçmenlerinin, Almanca dil bilgisi en zayıf olan grup

olduğunu göstermektedir. Potganski'nin yaptığı araştırmada daha çarpıcı bulgu ise kadınların Almanca dil becerilerinin oldukça alt seviyelerde olmasıdır. Buna göre, kadınların sadece %5'i Almancaya anadili gibi hâkimdirler. Dahası, her iki kadından biri (%51), neredeyse hiç Almanca bilmemektedir. Öte yandan, diğer Avrupa ülkelerindeki Türkiye göçmenleri ile kıyaslandığında en zayıf Almanca bilgisine sahip olan göçmenler, Avusturya'dadır ve %70'i kendilerini Türkiye'ye daha bağlı hissetmektedir (Potganski, 2010, s. 3, 11, 22; akt. Soytürk, 2012, s. 2324-2326). Benzer bir durum önceki örneklerden de anlaşılacağı gibi Graz'da da vardır.

Sınırlı seviyede Almanca bilgisi, kadınları erkeklerin kontrolünde ve egemenliğinde ev alanına çekmektedir. Bu durum, kadınların kamusal alanlardaki görünürlüklerini sınırlamaktadır. Elbette ki kadınların anadilleriyle iletişim kurabildikleri ev toplantıları veya dernek faaliyetlerinde bir araya gelmelerinin önemli bir nedeni, kendilerini rahatça ifade edebilmeleridir. Örneğin, aralarındaki dargınlıkların üstesinden gelebilecek imkânı anadilleri aracılığıyla sağlayarak ilişkilerini yeniden üretebilmektedirler (Yapılan ev ziyaretlerinde ya da pazar günleri kahvaltı organizasyonlarında bu sınırlı alanlarda sık bulunmaktan aslında rahatsız olduklarını da belirtenler olmuştur). Kadınların Almanca ile olan sorunlu ilişkisi, kamusal alanda erkek egemenliğini pekiştirmektedir. Böylelikle, hem toplumsal cinsiyet rolleri patriarkal hiyerarşiye³ hem de hane ekonomisi erkek egemenliğine uygun olarak düzenlenmektedir. Almanca ediniminin göçmenlerin yaptıkları iş türlerinde de belirleyici olduğu anlatılarda ortaya çıkmaktadır. Almanca öğretmeni bir erkek göçmenin ifade ettiği gibi “Kadınlar ara ara kurslara gidiyorlar ama A seviyesini aşamıyorlar. Duydukları kadar öğreniyorlar. Biraz konuşmaya

³ Patriarkal hiyerarşi, burada ataerkil hiyerarşik düzeni ifade etmektedir. Ataerkillik, erkek egemen toplumsal cinsiyet hiyerarşisine dayanan bir tür toplumsal örgütlenmeye karşılık gelecek erkeklerin kurallarını koyduğu ve iktidarını belirledikleri bir olgudur. Ataerkil sistem, soyut hiyerarşik biçimlenmelerdir (Demren, 2003). Feminist kuramda toplumsal cinsiyet, hiyerarşik bir analitik kategori, ataerkillik ise bu hiyerarşik ilişkileri düzenleyen bir sosyal düzenek olarak bilinir. Ataerkil sistem, toplum içinde gelişen sosyal ilişkilerde erkeğe üstünlük tanır ve onu daha güçlü kılar (akt.Özçatal, 2011, s.25; Folbre, 1994; Harttman, 2006; Walby, 1990). Türkiye’de geleneksel aile yapısı, ataerkil hiyerarşik özelliklerle karakterizedir. Buna göre ailede güç dengeleri, cinsiyet bakımından erkeği önceler. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisine göre erkeğin birincil görevi, evin geçimini sağlamakla eşdeğerken kadının görevi ise ev işi ve çocuk bakımı gibi görevlerle özdeşleşmiştir. Türkiye’deki hâkim ataerkil erkeklik kodlarına göre erkek, “ailenin reisi” olarak kurgulanıp en temelde ailesinin geçimini sağlayan bir figürdür. Erkeklerle, ev dışında çalışan, ailenin geçimini sağlayan, diğer erkeklerle rekabet eden bir toplumsal cinsiyet rolü atfedilmektedir (Bozok, 2018).

başladıklarında kurs alma ihtiyacı hissetmiyorlar. İşe giren de hep temizlik işleri (Konuşmada A1-A2 seviyesi) yapıyor. Kalıp cümleleri öğrenenler, dili ilerletmeye gerek duymuyor yani. Erkekler de öyle aslında. Ya dönerci ya pizzacı (Konuşmada A2-B1 arası). Akrabalarının yanında çalışıyorlar”.

Avusturya’da sınırlı Almanca bilgisi, göçmenler açısından iş bulamama veya iş olanaklarını çeşitlendirememeye gibi çıkmazlara yol açarken öte yandan Almanca seviyesini yükseltmek söz konusu belirli mesleklerin tekelinden çıkabilmeyi kolaylaştırmıştır. Yıllar içerisinde dil engelini aşanlar, başlarda çektikleri zorlukların bugün meyvelerini topladıklarını sıklıkla ifade etmişlerdir. Örneğin işçilikten patronluğa evrilen bir göçmen ailenin iş yaşamı, akrabalarının dedikodu mekanizmasıyla işletilen kültürel müdahaleleriyle dolu olsa da kadının da çalışma yaşamına katılmasıyla dönüşmüştür. Kadının çalışması, toplumsal cinsiyet eşitsizliği zincirinin bir parça kırılmasına ve hane içi ekonomik büyüme ve refah düzeyine erişmeye imkân yaratmıştır. Öte yandan önceki kuşakların emeklilikle birlikte iki ülkede de süren yaşamı, kanıksanmış alışkanlıklarıyla sürerken sonraki kuşakların yaşamları, iyi dil becerileri kazanmalarıyla birlikte farklı mesleklere ve kültürlerarası temaslara açık bir eksende sürdürülebilmektedir:

Ben Avusturya’ya ilk göç edenlerdenim. Buraya ilk geldiğimizde bizim gibi çocuklarımız da çok çekti. Dil bilmiyorduk. Herkes buraya gelirken çocuklarını Türkiye’de bıraktı ama biz getirdik. Fabrikada çalıştık ama işyeri de açtık. Burada iş kurduğumuzda tanıdıklar ‘Karın işe gidiyor, sen karını nasıl çalıştırırsın?’ diyorlardı. Gider tabi, kendi açtığımız yer yahu. Söylediler, söylediler, sonra kendileri de işyerleri açtılar. Hepsi karılarını hatta gelinlerini bile çalıştırdı. Hep dedikodu, laf. Emekliyiz biz artık... Çocuklar dil (Almanca) öğrendiler, okudular. Yabancılarla iç içeler onlar (Erkek, emekli).

Kimi güncel araştırmalar, yabancı bir dil öğrenmenin, göçmenlere bağımsızlık duygusu verdiğini ve onların kültürel kaygılarını azaltmaya yardımcı olarak güçlü hissetmelerini sağladığını saptamıştır (Kılıç, 2023). Graz’da görüşülen bir diğer kadın da kadınlar arasında konuşulan ve kulaktan kulağa aktarılan bir olayı örnekleyerek kadınların Almanca dil becerilerinin gelişmesinin kendilerini güçlü hissetmelerini sağladığına ve bunun bir sonucu olarak gündelik yaşamlarında kimi toplumsal ve kültürel dönüşümlere dikkat çekmiştir:

Sebastian (Sebastian Kurz) herkesin çalışmasını istiyor. Bizim erkekler... Yine de çalışmıyorlar. Karılarını kursa gönderiyorlar. Kadınlar Almanca öğrensinler ve işe gitsinler diye. Kadınlar işe

gidiyor da ne oluyor? Kocaları onların maaşlarını ellerinden alıyor. Kadın çalışıyor, hakkıdır, parasını istiyor. Kadınlara kötü davranıyorlar. Kadınlar evde de her işi yapıyor. Erkekler işsizlik parasını alıyor, öylece oturuyor. Çalışsalar Almancaları yetiyor ama çalışmıyorlar. Devlet onlara iş buluyor ona da gitmiyorlar. Bir adam çalışmıyordu. İki çocuğu vardı. Karısını çalıştırıp elinden parasını alıyordu. Bir gün, kızı okuldan geliyor ve diyor ki “Baba okuldan 200 Euro istiyorlar”. Evde kavga çıkıyor. Anne diyor ki “Niye iki gündür kıza para vermiyorsun?”. Adam onları dövüyor. Kadın da polise şikâyet ediyor. Polis adamı içeri (hapis) tıkıyor. Çok da iyi ediyor. Sonra adamın üç akrabası kadını tehdit ediyor ki kadın şikâyetini geri alsın. Ama kadın gidip onları da şikâyet ediyor ve içeri attırıyor. Şimdi hepsi içerdelere. Avrupa işte, kadını koruyor. Çok iyi yaptı kadın. Biraz bizimkilere de ders oldu bu. Sonunda böyle böyle cezalarını bulmaya başlıyorlar. Şikâyet etsin kadınlar işte böyle (Kadın, temizlik işçisi).

Graz’da hane içerisinde yaygın görülen patriarkal toplumsal cinsiyet rollerinin ve ekonomik hegemonyanın dönüşmeye başlaması, önemli bir meseledir. Eşlerinin zoruyla da olsa Almanca öğrenerek iş hayatına katılmak, kadınların yaşamında çalışma, ilerleyen zamanlarda işyeri sahibi olma ve kamusal alanda daha da görünürleşme gibi yeni ve “Avrupalı” alışkanlıkların gündelik yaşama girmesine ve buna müteakip güç üretmelerine yardımcı olmaktadır. Kimi erkek göçmenlerin kendileri çalışmayarak eşlerinin emeği üzerinden hane bütçelerini oluşturmaya girişmeleri, başlarda kendilerinin zamanını “özgürce” geçirmeleri için fırsat yaratsa da ilerleyen zamanlarda ellerinden önemli bir gücün kadınlara geçmesiyle sonuçlanabilmiştir. Kadınlar zorlanarak da olsa öğrendikleri Almanca sayesinde iş yaşamına tutunmakta, hane içerisindeki erkek egemen ekonomik hiyerarşiye önemli bir darbe vurmaktadır. Ayrıca, iş yaşamında kendi emeğinin nakdi karşılığını keşfeden kadınlar, ekonomik bağımsızlığa göreceli kavuşsalar da Avrupa ortamının ve Almanca kendini ifade edebilmenin getirdiği güvenle hanedeki kültürel hegemonyaya direnmenin yollarını da öğrenmektedir. Bir başka ifadeyle, işsizlik parası almak, eşini çalıştırarak gelirini almak gibi “konforlu” yaşamla ilgilenen erkeklerin motivasyonları, erkeklik ve kadınlık rollerinin farklı tezahürlerinin yaşanmasına ve hane içinde cinsiyetler arası yaşanan hegemonik ilişkilerin kökünden sarsılmasına yol açmaktadır. Hane içi ekonominin bu yeniden düzenlenişinde etkin olan Almanca, kadınların “Avrupalı” alışkanlıklar ile tanışmasının önünü açmaktadır. Örnekte de görüldüğü gibi çalışmayan ve

kendisine şiddet uygulayan eşlerini şikâyet etmek gibi hak aramaya yönelik nispeten kimi yeni stratejiler geliştirebilmişlerdir. Bu davranış biçimlerini onaylayan kadınlar, böylesi örneklerin kadınlar arasında aktarımını sağlayarak benzer durumda olan diğer kadınların kırılganlıklarına direnç göstermesine aracı olmaktadır. Öte yandan ise kadınların ekonomik hayata katılarak ev içi sorumluluklarına eklenen yeni iş yükü, toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımında bir iyileşmeden ziyade kadınlarda yeni kırılganlıklar oluşmasına neden olmaktadır.

Görüldüğü gibi Avusturya'ya yapılan ilk göçler, aile bütünlüğünü sarsmış, kitlesel göçlere katılan birçok erkek eşlerini ve çocuklarını ilk başlarda Türkiye'de bırakmıştır. Aile tekrar bir araya geldiğinde kurulan yaşamda kadının yeri, başlarda ev içi alan olarak görülmüştür. Dedikodu ve ayıplama gibi kimi kültürel müdahale ve yaptırımlar, kadının uzun yıllar evde kalmasına neden olmuştur. Zaman içerisinde kendi işini kuracak sermaye ve birikime sahip olan göçmen ailelerde kadın, özel alan sayılan evden dışarı çıkarak çalışma hayatına dâhil olmuştur. Graz'da birçok kadının kamusal alanla tanışması, Almanca'yı ilerletmekle mümkün olmuştur. Dil edinimi özellikle kadınlar açısından yeni ve farklı dünyalara açılmanın ve de hayata farklı bakış açılarını geliştirebilmenin önünü açmıştır.

Makalede değinilen gelişmelere rağmen, Graz'daki küçük ve parçalı toplulukların genellikle kendilerini başkalarıyla ve bir bütün olarak da Türkiye'yle kıyasladıkları görülmüştür. Özellikle sınırlı Almanca bilgisi olanlar, Graz'daki diğerlerine göre "daha aşağı" bir konumda kabul edilmektedir. Her iki ülkeyi karşılaştırdıklarında ise Avusturya'yı Türkiye'den "daha az medeni ve modern" olarak nitelendirmeleri dikkate değerdir. En çok da dedikodu gibi kültürel müdahale mekanizmaları nedeniyle toplumsal ilişkilerde aranan "medeniyeti" orada bulamadıklarından yakınmışlardır. Almanca dil engelinin yıllar içinde aşılammış olması ve aşılrsa dahi toplumsal ilişkilerin istenilen düzeye henüz getirilememiş olması, Avusturya'ya aidiyet duygusunu azaltırken Türkiye'ye nostaljik ilgiyi artırmaktadır. Bu defa Türkiye, hayatın geri kalanı için "daha iyi bir gelecek" üretmek bakımından tartışılan yeni adres konumundadır. Zira birçoğu emekli olduğunda ya da başta ekonomik ve politik olmak üzere şartlar daha müsait olduğunda hayatlarının geri kalanını Türkiye'de geçirme idealiyle Avusturya'daki yaşama motive olmaktadır.

Sonuç

Türkiye'nin göç tarihine bakıldığında yaklaşık yüzyıl önce genç Cumhuriyet'i olgunlaştırmak üzere Avusturya'ya az sayıda da olsa nitelikli göçlerle başlayan göç serüveni, misafir işçi göçleri, aile birleşimi göçleri ve iltica göçleriyle devam etmiş, farklı bağlamlarda da olsa günümüzde yeniden nitelikli göçlere sahne olmaya başlamıştır. Türkiye'nin neredeyse yüz yıllık göç ilişkisi olmasına karşılık Avusturya, Türkiye'den Avrupa'ya göç literatüründe yeterli ilgiyi görmemiştir. Bu makale, Avusturya'nın Graz kentinde yaşayan Türkiye göçmenlerinin toplumsal yaşama katılımı ve kırılganlıklarının Almanca edinimiyle olan ilişkisini ortaya koyarak Almanca deneyimlerinin göçmenlerin toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerini önemli ölçüde belirlediğini göstermekte ve bu yönüyle Avusturya'ya dikkat çekerek literatüre katkı sunmaya çalışmaktadır. Araştırmadan elde edilen veriler, göçmenlik deneyimlerinde topluluk oluşturma ve toplumsal yaşama katılım pratiklerinin Almanca edinimiyle ilişkili olduğu, göçmenlerin birbirleriyle, diğer göçmenlerle, farklı toplumsal kesimlerle ve Avusturyalılarla ilişkilendirmelerinin Almanca bilme ve onu kullanma derecelerine göre şekillendiğini ortaya çıkarmıştır. Buna ek olarak dil ediniminin, özellikle göçmen kadınların kırılganlığında yeni örüntüler açığa çıkardığı saptanmıştır.

Alanda yapılan görüşme ve gözlemler sonucunda elde edilen bulgulara göre Graz'da Çoğunlukla gündelik konuşma ihtiyacını giderebilmek üzere öğrenilen Almanca, farklı topluluklarla sınırlı sosyal ve kültürel temaslar kurulmasına ve bunun bir sonucu olarak sosyal çevrelerin belirli zümrelerle oluşturulmasına yol açmaktadır. Buna bağlı olarak dâhil etme ve dışarıda tutma refleksleriyle cemaatleşme ve ardından gettolaşma oluşmaktadır. Bir diğer bulgu, Almancayla kurulan ilişkilerin, *Anadoluluk* ve *Avrupalılık* ekseninde göçmenlerin birbirlerini ve diğerlerini kimliksel sınırlarla işaretlemesinde etkili olduğunu göstermektedir. Bourse'nin (2009) dikkat çektiği gibi kimlikçi tutkuların şiddetlenmesinde dil, önemli bir paya sahiptir. Dahası, ortak kültürel kimliklerimiz, kültürel kodlarımızı yansıttığından (Hall, 1990), göçmenler arasında üretilen *Anadolulu* veya *Avrupalı* kimliği de göçmenlerin toplumsal konumlama ve özdeşleştirme biçimlerini yansıtmaktadır. Birbirleriyle ve Avusturyalılarla aralarına koydukları mesafeler, ev sahibi ülkenin dilinin yetkin kullanımına göre dönüşebilmektedir. İleri düzeyde edinilen Almanca bilgisi ise bir göçmenin ifade ettiği "*bir elle alkış tutamazsın*" metaforunun temsil ettiğine karşılık gelmektedir: Dil becerilerini ve kültür aşırı katılımları çoğaltarak yol almak, iki dilin gücüyle daha fazla ses çıkararak varlık

gösterebilmek. Zira göçmenlerin bakış açısına göre farklı dillerin öğrenilmesi, gruptan bağımsızlaşmaya, sosyal ve kültürel temasları sınırlayan engelleri aşmaya, farklılıklarla tanışmaya, yaşamın kanıksanmış ilişki ve düzenlerini dönüştürmeye, önceki kuşaklardan miras alınanların ötesinde manevra yapmaya kapı aralamaktadır. Göçmenlerin söylemleri, Avrupa'da "Anadoluluk", "Avrupalılık" ve "öteki"ni konumlandırma süreçlerinde dilin nasıl kimlik kurucu olarak rol aldığını göstermektedir. Karşılıklı konumlandırmalar ve karşılaştırmaların derinleşmesi ise - zaman içinde Almanca iyi öğrenilsin öğrenilmesin- göçmenleri, daha iyi yaşam kurmak üzere geldikleri bu coğrafyada kalmak ya da buradan gitmek ile ilgili fikirler üzerinde çeşitli müzakerelere sevk etmektedir.

Toplumsal cinsiyet ve etnik azınlık statüsüne dayalı kesişen dezavantajlar, bazı kadın gruplarının hayatı "istikrarlı bir devlet içinde kırılan bir bağlamın" sakinleri olarak deneyimlemesine yol açabilmektedir (Chowbey, 2016). Bu araştırma, söz konusu dezavantajların göçmen kadınların dil bariyerini aşamamaları durumunda kırılanlıklarının yoğunlaşmasına, ev sahibi ülkede tutunma stratejileri üretememelerine ve tek çare olarak kaynak ülkeye geri dönme tahayyülüyle oradaki yaşamı sürdürmelerine neden olmaktadır. Zira kurumsal eğitim düzeyleri düşük olan ve daha anadilde okuma-yazma pratikleri konusunda dezavantajlı olan göçmenlere Almanca eğitiminden önce gerekli eğitimlerin verilmesi gerektiği alanda fark edilmiştir.

Yerel dil Almancanın etkin kullanımının Avusturya'da özellikle kadın göçmenlerin ait oldukları topluluklardan daha geniş sosyal çevrelerle etkileşime geçerek kırılanlıklarına direnç geliştirmeleri bağlamında ise araştırmadan elde edilen birkaç önemli sonuç şöyle sıralanabilir: Göçmenlerin kendilerini yerel dille ifade edebilmesi, "öteki" olanla temas kurarak etkileşime geçebilmelerini ve onlarla bilgi alışverişinde bulunmalarının kolaylaşmasını sağlamaktadır. Bu durum, dil bariyerinin büyük bir pay sahibi olduğu cemaatleşme ve gettolaşmadan kopmalarla e göçmenlerin toplumsal yaşama katılma biçimlerinin dönüştüğünün göstergesidir. Öte yandan, Almanca öğrenerek çalışma hayatına katılan kadınların ev içi iş yüküne yeni bir eklenme olsa da nispeten ekonomik güç elde ettikleri ifade edilebilir. Bu durum, en azından erkeğe söz söyleme, hak arama ve erkekle eşitlik talep etme gibi davranışlarla şekillenen yeni öznelliklerin üretilmesini ortaya çıkarmakta ve böylece kadınların aile içindeki ikincil konumlanması dönüşmektedir. Üretilen yeni öznellikler de Avusturya'nın sosyal ve hukuki devlet yasalarının farkına varan göçmen kadınların aile içinde yeni gerilimlere karşılık

şiddet görmelerini hafifletmektedir. Almanca edinimi ve kullanımıyla ilişkili olarak birbiriyle bağlantılı elde edilen bu sonuçlardan hareketle göçmen ailelerde öncekinden farklı olarak sosyal, ekonomik, hegemonik, cinsiyetçi ve hiyerarşik ilişkilerin dönüştüğü ve göçmen kadın kırılma ve direnç oluştuğu ifade edilebilir.

Toparlanacak olursa, çoğu ülkenin gittikçe etnik ve kültürel açıdan çeşitlendiği göçler çağında, göç veren ve alan ülkeler, ulus aşırı bağlanmakta ve kültürel değiş tokuşlar artmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 421). Bu makalede varılan sonuçlar, dilin, kültürlerarası etkileşim ve ulus aşırı bağ üretimleri açısından kritik bir eşik olduğunu göstermektedir. Zira göç alan birçok ülke, göçmenlerle kendi toplumunun entegrasyonunu sağlamak üzere çoğunlukla göçmenlerin uyumuna odaklanarak politikalar geliştirmektedir. Oysa bu araştırmanın da gösterdiği gibi birbirinden farklı toplulukların yaşamlarının kesiştiği göç alan mekânlarda, uyum sağlaması beklenen kesimleri daha iyi anlamak, ancak karşılıklı etkileşim, değişim ve dönüşümleri daha nitelikli değerlendirmeye mümkündür ve tüm kesimleri kapsayıcı politikalar geliştirmeyi gerektirir. Özkul (2012) da göç süreçlerinin, uyum ve asimilasyonu eş tutacak şekilde değil, daha geniş bir çerçeveden ele alınarak yani toplumun bütününe nasıl bir dönüşümden geçtiği göz önünde bulundurularak tartışılması gerektiğini savunur. Bu makale, bir göçmen şehrinde bir arada yaşayan topluluklardan biri olan Türkiye göçmenlerine odaklanarak buna cevap aramaya çalışmıştır. Kuşkusuz göçün dil boyutunun, ev sahibi toplumda ve diğer göçmen kesimlerde karşılığını gösterecek yeni araştırmalar, bir yandan literatürel boşlukları doldurmaya diğer yandan da göçmenlerin ev sahibi toplumlarda birlikte yeni yaşamlar üretmelerine aracı olacaktır.

Teşekkür

Bu makale, “War Memory Across Generations and Mixed Families Between Europe and Turkey” (Kuşaklar Boyu Savaş Belleği ve Avrupa-Türkiye Arası Karma Aileler) başlıklı alan araştırmasının Türkiye göçmenleriyle ilgili bulgularının bir bölümüne dayanmaktadır. Araştırma, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu’nun (TÜBİTAK) 2018 yılı 2219-Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı 1. Dönemi bursiyeri ve Graz Üniversitesi’nde misafir araştırmacı olarak Avusturya’nın Graz şehrinde gerçekleştirilmiştir. Desteğinden dolayı TÜBİTAK’a ve Graz Üniversitesi Kültürel Antropoloji ve Avrupa Etnoloji Enstitüsü’ne teşekkür ederim. Araştırmanın gerçekleşmesini sağlayan katılımcılara, Graz Pir Sultan Abdal Derneği ve Aygan Almanca kursu yetkililerine de ayrıca teşekkür ederim.

Not

Araştırma, 2020 yılı öncesi yapıldığından etik kurul belgesi gerekli görülmemiştir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (1975). Akdeniz Ülkelerinden Yurt Dışına İşçi Göçü. N.Abadan-Unat, R. Keleş, R. Penninx, H. V. Renselaar, L. V. Velzen, L. Yenisey (Ed.). *Göç ve Gelişme* içinde (s. 1-5). Ankara: Ankara Üniversitesi SBF İskân ve Şehircilik Enstitüsü.
- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Ahmed, S. (2018). *Feminist Bir Yaşam Sürmek*. (S. Aydaş, Çev.). İstanbul: Sel Yayınları.
- Bekaroğlu, E. A., Batur, M., Doğan, N., Kalkan, M., ve Kucur, F. (2015). *Avusturya'da Göç, Azınlıklar ve Siyaset: 2014 Raporu*. İstanbul: İFESAM Yayınları.
- Bourse, M. (2009). *Melezliğe Övgü*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozok, M. (2018). "Türkiye'de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık". *Fe Dergi* 10(2), 31-42.
- Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B.U.Bal ve İ.Akbulut, çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik* (2. bs.). (İ. Türkmen ve M. Beşikçi, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chowbey, P. (2016). Employment, Masculinities, and Domestic Violence in 'Fragile' Contexts: Pakistani Women in Pakistan and the UK. *Gender & Development*, 24(3), 493-509. Doi: 10.1080/13552074.2016.1233670
- Coskun, E. (2016). Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği. *Fe Dergi*, 8(1), 90-104.
- Çağlar, A. (2000). "Tire"li Kimlikler: Teori ve Yönteme İlişkin Bazı Arayışlar. *Toplum ve Bilim*, 84, 129-149.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, 184, 1-2.

- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın* içinde (s. 33-44). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Erder, S. (2006). *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Folbre, N. (1994), *Who Pays for the Kids? Gender and the Structures of Constraint*. New York: Routledge.
- Gelekçi, C. (2014). Avusturya'da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü. *Bilig*, 71, 179-204.
- Göle, N. (2012). *Mühendisler ve İdeoloji: Öncü Devrimlerden Yenilikçi Seçkinlere* (5th ed.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Güler, H. (2013). Ağırlı Göçmenlerin Fransa'ya Tutunma Stratejileri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 295-315.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Gülsün, İ. (1974). *Sayılarla Yurtdışındaki İşçilerimiz ve Sorunlarına Ait İstatistikler*. Ankara: İİBK Yayınları.
- Hall, S. (1990). Cultural Identity and Diaspora. J. Rutherford (Ed.), *Identity: Community, Culture, Difference* içinde (s. 222-237). Lawrence & Wishart.
- Hartmann, H. (2006). *Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği*. (G. Aygen, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kaya, A. (2015). Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 44-79.
- Kayaalp, E. (1998). *Melez Kimliklerin Edebi Temsili: Alman-Türkler Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, E. (2023). Language-Learning Difficulties and Their Influence on the Turkish-Speaking Migrant's Integration Process in Belgium. *Migration Letters*, 20(3), 385-402. <https://doi.org/10.47059/ml.v20i3.2830>.
- Kraler, A. ve Sohler, K. (2007). Austria. A. Triandafyllidou & R. Gropas (Der.). *European Immigration: A Sourcebook* içinde (s. 19-31). Hampshire: Ashgate.

- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (2014). Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Nahya, Z. (2011). İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 27-38.
- Özçatal, E.Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özkul, D. (2012). Göç Araştırmalarında Yeni Yönelimler: Ulus-Ötecilik Araştırmaları. *Die Gaste*. 20. Erişim tarihi: 18.05.2021, <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi2011.html>
- Potganski, M. (2010). Türkische Migrant/-Innen in Österreich. Zahlen. Fakten. Einstellungen, *Österreichischer Integrationsfonds*. Austria: Wien.
- Pusch, B. (2013). Karşı İstikametten Göç: Türkiye'deki Yüksek Vasıflı Alman Kadınlar. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 123-149.
- Pusch B. (2014). Bursa'da Alman Olmak. *İdealkent*, 14(14), 234-251.
- Sağlam, E. (2017). Avusturya'daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 140-169.
- Sert, D. (2012). Integration and/or Transnationalism? The Case of Turkish-German Transnational Space. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 17(2), 85-102.
- Sirkeci, İ. (2006). *The Environment of Insecurity in Turkey and the Emigration of Turkish Kurds to Germany*. ABD: Edwin Mellen Press.
- Sirkeci, İ. ve Erdoğan, M. (2012). Göç ve Türkiye. *Migration Letters*, 9(4), 297-302.
- Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M. (2014). Türkiye'de Göç Çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Soytürk, M. (2012). Türkiye'den Avusturya'ya İşgücü Göçü. *Electronic Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3), 2313-2328.
- Sunata, U. (2014). Tersine Beyin Göçünde Sosyal Ağların Rolü: Türkiyeli Mühendislerin Almanya'dan Geriye Göç Deneyim ve Algıları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 85-96.

- Şahin Kütük, B. (2015). Türkiye'den Batı Avrupa'ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları. *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, 52(2), 609-654.
- Şan, M. K. ve Akyiğit, H. (2021). Göç, Kimlik ve Aidiyet: Amerika'da Yaşayan Türkler Örneği. *Bilig*, 97, 137-175.
- Şimşek, H. (2014). *Türkiye'den Avusturya'ya Göçün 50 Yılı*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Tekin, U. (2007). Avrupa'ya Göç ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 37, 43-56.
- Topdemir Koçyiğit O. (2023). Göç, Aile ve Evlilik. Cumhuriyetin Göçlerle Dolu 100 Yılı. *100 Başlıkta Göç Yazıları* içinde (s.145-152), (G. Kaya, Ed.). İzmir: Cem Yayınevi.
- Topdemir Koçyiğit, O. (2022a). Türkiye- Avusturya Hattında Karma Evlilikler: Bir Alan Araştırmasının Öyküsü ve İlk Bulgular. Z. Karacagil (Ed.). *Current Debates on Social Sciences 8* içinde (s. 972-990). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Topdemir Koçyiğit, O. (2022b). *Turkish Germans in Türkiye (from their children's perspective)*. İÜ Press. Doi:10.26650/B/SS01.2022.010
- Topdemir Koçyiğit, O. (2019). "Turkish-German" Families: An Insider Viewpoint About War, Migration and The Transnational Family Building Experience. M. Bulut ve K. Şahin (Ed.). *Anthropological Perspectives on Transnational Encounters in Turkey: War, Migration and Experiences of Coexistence* içinde (s. 105-117). England: Transnational Press London.
- Topdemir Koçyiğit, O. (2016). Savaşın Torunları: Travmatik Belleğe Kuşaklar Ötesi Bir Bakış. *Mobile Culture Studies. The Journal*, 2(2), 31-53.
- Walby, S. (1990) *Theorizing Patriarchy*. Oxford: Blackwell.
- White, J. (2014). Yeni Almanya'daki Türkler. (F. Taştan, Çev.). *İdealkent*, 5(14), 53-87.

Yalaz, E. ve Zapata-Barrero, R. (2019). Avrupa'da Nitel Göç Araştırmalarını Haritalama: Açımlayıcı Bir Analiz. Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar içinde R. Zapata-Barrero ve E. Yalaz, (Der.), (A. Ay, C. Coşkan, F. Karapehlivan ve Z. Karagöz, Çev.), (s. 10-37). İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği (GAR) Yayınları.

Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye'den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. *Cumhuriyet University Faculty of Letters Journal of Social Sciences*, 26(1), 45-60.

Zeyneloğlu, S. ve Sirkeci, İ. (2014). Türkiye'de Almanlar ve Almancılar. *Göç Dergisi*, 1(1), 77-118.

İnternet kaynakları

Bevölkerung, (2023). *Bezirk Graz-Umgebung Bevölkerung*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <http://bevoelkerung.at/bezirk/graz-umgebung>

Campbell, H. (2023). *Graz, Austria*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://www.britannica.com/place/Graz>

Der Migrationsplattform der Österreichischen Bundesregierung, (2022). *Living-And-Working-In-Austria*. Erişim tarihi: 28 Temmuz 2023, <https://www.migration.gv.at/en/living-and-working-in-austria/austria-at-a-glance/geography-and-population/#:~:text=Austria%20covers%20an%20area%20of,25.4%25%20of%20the%20entire%20population.>

Graz Belediyesi, (2018). *Hayatımın Şehri Graz*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023), https://www.graz.at/cms/dokumente/10312509_7745490/2e41a79e/EN_Neu_in_Graz_7Auflage2018.pdf

Präsidialabteilung, (2016). *Bevölkerungsstatistik Der Landeshauptstadt Graz*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, http://www1.graz.at/Statistik/Bev%C3%B6lkerung/Bevoelkerung_2016_final.pdf

TÜİK. (2022). Uluslararası Göç İstatistikleri. Erişim tarihi: 15.10.2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2022-49457>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2023). *Türkiye-Avusturya Siyasi İlişkileri*.

Erişim tarihi: 28 Temmuz 2023, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-avusturya-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>

Summary

Austria increasingly attracts attention among European countries experiencing heightened human mobility. Migration from Turkey to Austria began in earnest during the 1930s, continuing to the present day through various forms such as guest workers, family reunifications, asylum-seeking, return migrations, and skilled labor migrations. The movement of diverse social segments toward common goals necessitates a focus on understanding the experiences within migration destinations in pursuit of "better" lives. Examining the migration experiences of those seeking improved lives provides critical insights into the phenomenon of migration, both in local and international contexts. Transnational encounters of migrants in their host countries, the establishment of family and social relations, their cultural experiences, and the emergence of new social dynamics offer a more comprehensive view of migration and deeper insights into this phenomenon. Furthermore, research exploring the connection between these forms of engagement and proficiency in the local language at the destination sheds light on the meaning-making process of migration and immigrant identity.

This article centers on the issue of language and migrant vulnerability in Austria, a nation that holds a significant place in Turkey's migration history. The primary focus is to uncover the link between the acquisition of the German language and the participation in social life and vulnerability among Turkish immigrants residing in Graz, a popular Austrian city with a diverse linguistic landscape. The article seeks to elucidate how Turkish immigrants, who migrated to Austria in pursuit of "better futures," shape their relationships with their respective groups and with Austrians. It also explores how the boundaries of their identities are intertwined with language and how the use of the local language particularly affects the vulnerability of female immigrants. The study draws upon fieldwork conducted in Graz, Austria, spanning approximately eight months in 2018-2019, supported by TÜBİTAK (The Scientific and Technological Research Council of Türkiye). The research employed participant observation and qualitative interviews, utilizing a snowballing method to interview individuals from diverse backgrounds at regular intervals. The data for the article is primarily derived from semi-structured qualitative interviews with 15 individuals, comprising eight women and seven men, along with observational notes. These interviewees in Graz represent a variety of social groups, including Alevis, Sunnis, Kurds, and Turks. Field interviews were conducted in various settings such as workplaces, homes, cafes, courses, associations, and public spaces. During the interviews, participants shared their experiences related to their migration journey to Austria, daily life experiences in Graz, interactions with others and Austrians, and the languages they use for communication, among other topics.

Notably, women in Graz, particularly housewives, face disadvantages in learning the German language. This is primarily attributed to their lower educational levels, rendering them more vulnerable in terms of language acquisition. Recent integration policies in Austria mandate proficiency in the German language, presenting significant challenges for women who lack literacy skills in their mother tongue. Gender roles, cultural norms, and family dynamics also contribute to this disparity. Additionally, responsibilities for household chores, child and elderly care, and limited social engagement by their husbands further impede women's ability to engage in transnational interactions. Many interviewees, especially those who directly migrated from rural areas of Turkey with primary school education, described German as a particularly difficult language to learn. The research highlights the significant impact of language proficiency on the lives of those striving to create better futures. This is because most migrants to the city arrive with limited knowledge of German, and their language skills significantly shape their lifestyles, social engagement, in-group and out-group relationships, cultural practices, identity formation, and sense of belonging. The prevalence of mother tongue communication in Graz is closely

tied to restricted social networks, ghettoization, and isolation. Limited proficiency in German tends to confine migrants, particularly women, to their respective in-groups, whereas competence in German provides opportunities for engaging with a broader social context through interactions with individuals outside their immediate community. Furthermore, the use of German helps define identity boundaries such as *Anatolianness* and *Europeanness*, regulating the dynamics of their relationships.

The research underscores that these language-related disadvantages intensify vulnerability among migrant women, hindering them from developing survival strategies in the host country and leading them to consider returning to their country of origin as the sole solution. It becomes evident that immigrants with lower education levels and literacy deficits in their mother tongue require prior training before engaging in German education. Proficiency in the local language carries significant implications in Austria, particularly for women migrants, in terms of building resilience against vulnerabilities by expanding their social interactions beyond their community. It mitigates communalization and ghettoization, enabling migrants to express themselves in the local language and engage with the broader society. Despite increasing domestic responsibilities, language proficiency empowers women economically and fosters new subjectivities, including advocating for their rights and demanding equality, thereby challenging their subordinate position within their families. These newly developed subjectivities also contribute to reducing domestic violence, as migrant women become more aware of Austria's social and legal frameworks. Moreover, proficiency in the local language reshapes social, economic, hegemonic, gendered, and hierarchical relationships, ultimately reducing vulnerability among migrant women.

The findings of the article emphasize that language proficiency represents a crucial threshold for intercultural interactions and transnational connections. While many immigration-receiving countries focus on policies aimed at the integration of immigrants into their societies, this research demonstrates that a comprehensive understanding of the segments expected to adapt requires a more nuanced assessment of mutual interactions, changes, and transformations. It calls for the development of inclusive policies that encompass all segments in areas where the lives of diverse communities intersect.